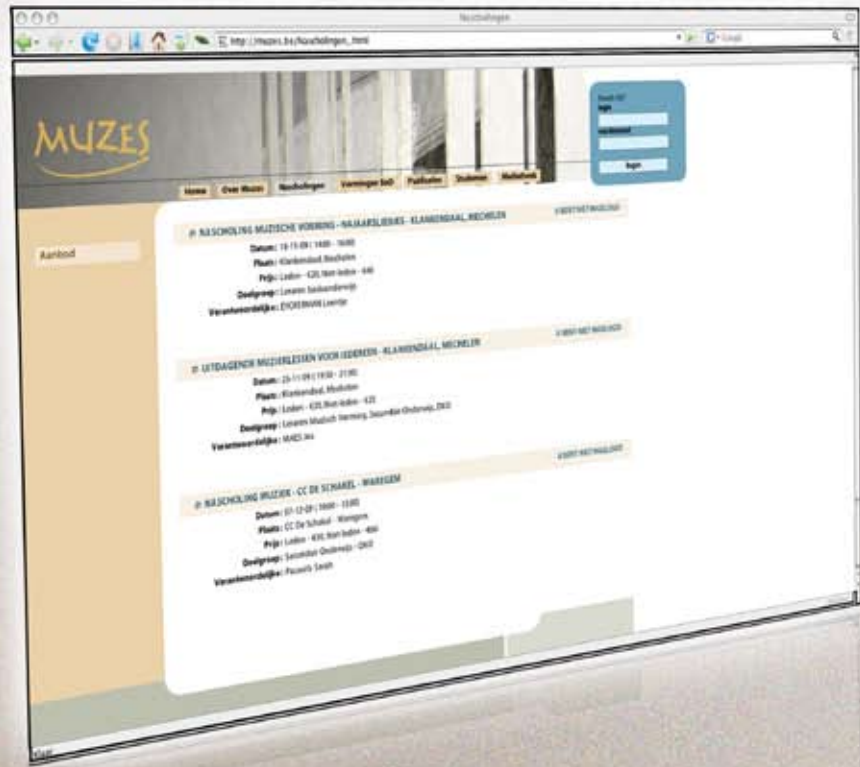

ARTISHOCK

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR KUNST EN CULTUUR IN HET ONDERWIJS

In projectverpakking
smaakt het koekje
veel beter.

Blijf bij...

...muzes.be

MUZES VZW
TERVUURSESTEENWEG 84
2800 MECHELEN
015/34.66.58
INFO@MUZES.BE

PRAKTIJK EN THEORIE

“De man die ons de laatste illusies ontnam”, kopte de Standaard op 4 november 2009. *Claude Lévi-Strauss*, één van de grootste denkers van de voorbije eeuw, overleed en werd zo net geen 101 jaar oud¹. Hoe is hij kunnen uitgroeien tot zo’n invloedrijk antropoloog en filosoof? Heeft het misschien iets te maken met zijn opvoeding? Hij groeide namelijk op in een zeer artistieke omgeving: een vader die kunstschilder was en een grootvader die hem viool leerde spelen en hem al heel vroeg introduceerde in de rijke klankwereld van Richard Wagner. Ons buikgevoel bevestigt dat deze artistieke omgeving er iets mee te maken moet hebben gehad. Waarom? Omdat u en ik van kunst- en cultuureducatie onze dagelijkse *core business* maken.

Omdat kunst en cultuur inherent zijn aan onze samenleving, en zo ook hun natuurlijke plaats innemen in het onderwijs, verdient de ontwikkeling van het domein van *kunst en cultuur in het onderwijs* een eigen tijdschrift. Een magazine waar plaats is voor zowel praktijk als theorie, en liefst niet als twee gescheiden gebieden maar als solide partners. Denk maar aan Lévi-Strauss die naar Brazilië trok en daar de indianenstammen bestudeerde. Niet van op het bureau in zijn vertrouwde Parijs, maar met beide voeten in zijn onderzoeksomgeving. Bij de start van dit nieuwe tijdschrift, dit nieuwe *project*, kiezen we symbolisch voor het thema “projectonderwijs”. De uitdaging daarbij is steeds de creatie van realistische, authentieke leeromgevingen met een optimaal leerrendement.

In dit nummer laten we prof. *Luc Dekeyser* aan het woord. Hij is verbonden aan het Centrum voor Sociaal-culturele en Arbeidspedagogiek van de K.U. Leuven. In een vooral theoretische, maar zeer waardevolle uiteenzetting belicht hij de fundamenten van het projectonderwijs. Naast tal van voordelen die aan deze werkvorm (of onderwijsvorm?) gekoppeld zijn, wijst hij ook op mogelijke valkuilen van een onvoldoende doordachte didactiek. *Reinhilde Cortvrient*, coördinator van “De Step” in Beringen vertelt ons over het eigene van kunstprojecten in het Freinetonderwijs. *Kris Flameng* en *Loes Vandewalle* inspireren ons met een bijdrage vanuit de praktijk. Verder hebben we aandacht voor enkele nieuwe publicaties en trakteert *Sioen* ons op een ontspannend column.

Laat het koekje smaken!

Thomas De Baets is hoofdredacteur van *Artishock*

¹ Voor de meerwaardezoeker: met “het ontnemen van onze laatste illusies” verwijst men naar zijn fundamentele kritiek op de subjectiviteit. Universele structuren zouden het denken van de mens beïnvloeden, of zelfs beheersen, waardoor de subjectiviteit of de zogenaamde vrijheid alleen maar een illusie kan zijn.

“Door dat spanningselement gaan de kleuters meeleven en krijgen ze zin om zelf artistiek aan de slag te gaan en te experimenteren met nieuwe technieken.”, aldus juf Leen. En als je dit samen kan doen met een echte kunstschilder, tekenaar, houtsnijder of pottenbakker wordt het wel super! Een bezoek aan Kunst in Huis, waar ze een echt schilderij mogen uitleenen, en aan een atelier van de plaatselijke kunstacademie maken het plaatje af.”

Lees verder op pagina 11.

ARTISHOCK

Driemaandelijkse tijdschrift voor kunst en cultuur in het onderwijs

HOOFDREDACTEUR: THOMAS DE BAETS

EINDREDACTIE: LIESBETH SEGERS EN LOES VANDEWALLE

REDACTIE: LEENTJE EYCKERMAN, SARAH PAUWELS, JOS MAES, KOEN MERTENS EN STEFAAN VERMEULEN

REDACTIESECRETARIAAT: KATRIEN AERTS (KATRIEN.AERTS@MUZES.BE)

LAY-OUT: STEFAAN VERMEULEN

COVERFOTO: CARLIEN DE KONINCK

MEDEWERKERS: SAMMY BEN YAKOUB, REINHILDE CORTVRIENT, LUC DEKEYSER, KRISTIEEN DRUYTS, KRIS FLAMENG, KARINE FREDERICX, ANN KEMPENEERS, FREDERIK SIOEN, HILDE VAN HEES EN MICHAËL VANCRAEYNEST

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER: JOS MAES, TERVUURSESTEENWEG 84, 2800 MECHELEN

EEN UITGAVE VAN MUZES VZW, TERVUURSESTEENWEG 84, 2800 MECHELEN T. 015/34.66.58,

E-MAIL ARTISHOCK@MUZES.BE

WEBSITE WWW.MUZES.BE

ISSN 2032-5835

PROJECTEN EN GEBRUIKTE KUNSTVORMEN BIJ FREINET

Van de kleuterklas tot het einde van het basisonderwijs wordt er op verschillende manieren rond en met kunst gewerkt. Binnen het methodeonderwijs en meer bepaald in De Step (Freinetschool sinds 1 september 1996) is kunst een belangrijke instrument om interesses op te wekken en kennis en vaardigheden aan kinderen aan te reiken. Met klasprojecten en persoonlijke werkstukken wordt kunst in de praktijk tot leven gebracht. Muzes sprak met Reinhilde Cortvriend, coördinator van een Freinetschool uit Limburg.

Expressie door middel van woord en beeld maken het in een klas mogelijk om moeilijk maatschappelijke thema's bespreekbaar te maken. Met projectwerking willen we dat kinderen op een creatieve en interactieve manier de eigen leefwereld (en ook de ruimere wereld) leren kennen, beleven, verder uitdiepen en in de mate van het mogelijke begrijpen en verwerken.

Célestin Freinet (1896-1966)

Célestin Freinet

Célestin Freinet start in 1920 in het dorpsschooltje van Bar-sur-Loupe (Zuid-Frankrijk). Gebrekkige infrastructuur en weinig leermiddelen, overvolle klassen, nauwelijks gemotiveerde leerlingen, die vaak afwezig zijn omdat ze thuis op het land of in de fabriek moeten helpen... maken dat hij zich vele vragen stelt bij zijn betrekking in het onderwijs.

Om het mufte klaslokaal te ontvluchten en voor zijn eigen gezondheid, maakt hij vaak wandelingen in de natuur, bezoekt boerderijen en werkateliers in de buurt. Daarbij stelt hij al snel vast dat de kinderen wel enthousiast bezig zijn met alles wat ze zien. Door deze nieuwe aanpak worden de kinderen steeds meer betrokken en gemotiveerd. Jaar na jaar werkt hij op deze manier zijn pedagogiek verder uit.

In 1966 sterft Freinet in St.-Paul-des-Vence. De Freinetpedagogie blijft evenwel verder leven en is momenteel actueler dan ooit.

De spreiding van de Freinetscholen

In 1979 zag de eerste erkende Freinetschool in Vlaanderen, *de Appeltuin* te Leuven, het levenslicht. Enkele jaren later deed het Freinetonderwijs ook zijn intrede in Limburg met de oprichting van *'t Schommelbootje* (Alken), de Toverfluit (Hasselt) en De Step (Beringen). Ondertussen zijn we ongeveer met 13! In heel Vlaanderen is de visie van Freinet de rode draad voor een zestigtal scholen.

Freinet is van mening dat de school geen eiland is in de maatschappij, maar onlosmakelijk verbonden is met het sociale leven. Projecten zijn daarvoor het geschikte instrument om die maatschappij in de klas te brengen.

Alle mogelijke vormen van kunst kunnen tijdens een project aan bod komen. Denken we aan beeldende kunst, theater, muziek, dans... Tijdens een project willen we verschillende aspecten benaderen. Zo proberen we in navolging van Célestin Freinet met de klas naar buiten te gaan: musea ontdekken, een kunstenaar uitnodigen of bezoeken, opzoekingen in de bib of via het web als venster op de wereld. Denk dan aan kunst in Australië (dot-painting), Afrikaanse kunst, henna...

Metaldeze prikkelsgaan wezelfaandeslag. Lerendoortedo. Verschillende kunstvormenervaren, uitproberen en leren kennen in ateliers of hoekenwerk. Opvoeden is niet het vullen van een vat, maar het aanwakkeren van een vuur... (Confusius, 6de eeuw vC).

Tijdens projectwerking worden de activiteiten getoetst aan de leerdoelen en eindtermen. Naast wereldoriëntatie zijn er ook raakvlakken met andere leerdomeinen zoals lichamelijke opvoeding, wiskunde, taal en leren leren. We streven ernaar dat de verschillende leerdoelen en eindtermen allemaal en evenwichtig aan bod komen, waarbij kunst en expressie belangrijke onderdelen zijn.

Hoe komt een (kunst)project tot stand?

Dit kan op verschillende manieren tot stand komen. In de praatronde of op andere momenten van de dag kunnen onderwerpen ter sprake komen waardoor kinderen geboeid zijn of raken. Uitstappen van thuis, meegebrachte spullen, een nieuwsbericht... kunnen aanleiding geven tot verder onderzoek. Kinderen kunnen ook zelf voorstellen doen en hun voorstel promoten voor de groep... Interesses kunnen ook op indirecte wijze tot uiting komen in het spel van kinderen.

Kortom, alles wat leeft in een klasgroep is hét uitgangspunt om activiteiten binnen een project te plannen en uit te voeren. Kunst in de brede zin van het woord is nooit veraf in de belevingswereld van kinderen en daarvoor het ideale middel om die leefwereld te verbreden en verdiepen.

Hoe wordt een (kunst)project opgestart en uitgewerkt?

Een project start vanuit een brainstorming samen met de kinderen. De kinderen vertellen wat ze willen weten en wat ze willen doen. De leerkracht, als volwaardig lid van de groep, heeft hier een participerende en stimulerende rol. Bij de uitwerking proberen we alle vragen te beantwoorden met behulp van ateliers, onderzoekwerk, uitstappen, onderzoek, expressie...

De kinderen kunnen in groepjes werken, individueel of klassikaal afhankelijk van de activiteit. Naargelang de leeftijd van de kinderen (jongste kleuters tot 3de graad) worden er ook aangepaste verwachtingen gesteld. Tijdens een project is differentiëren binnen de klasgroep een natuurlijke en noodzakelijke organisatiestructuur!

Hoe wordt een (kunst)project afgesloten?

Samen met de kinderen bekijkt de leerkracht hoe het project wordt afgerond en voorgesteld. Het eindresultaat kan variëren van project tot project. Bijvoorbeeld een projectkrant, een tentoonstelling, een toneel- of

Dit is een ideale situatie waar ik volledig achter sta. De verhouding tussen kunst en leven is iets waar menig kunstenaar rond gewerkt en gevochten heeft. Denk aan Beuys (1921-1986). De kinderen midden in het leven én de kunst plaatsens, het openbreken van grenzen die concepten omsluiten en het vertrekken vanuit de ervaring zijn heel belangrijk.

De vraag is waarom alleen leerlingen van Freinetscholen zouden kunnen genieten van een dergelijke hoogstaande vorm van onderwijs. Voor leraars van het algemeen onderwijs lijkt een dergelijke pedagogie onhaalbaar. Voor een stuk ligt dat aan de structuur, infrastructuur en visie. Maar niets houdt ons tegen om ons te laten inspireren door bepaalde facetten van de Freinetpedagogie. Het is veel gemakkelijker om leerlingen klassikaal binnen vier muren aan een oefening te laten werken in een frontale verhouding. Het vraagt inspanning en idealisme van de leraar om met de leerlingen naar buiten te gaan, de wereld te verkennen en vanuit de ervaring te vertrekken. Probeer het eens. Ga met je klas de natuur of de stad in, vertrek vanuit het kind en de omgeving zelf, vanuit de ervaring en niet vanuit een kunstboek of vanuit een lijstje beeldelementen die behandeld moeten worden.

Naar buiten treden kan fysisch maar het kan ook binnen het vaksysteem in het algemeen onderwijs. Vakoverschrijdend werken is een concept geworden met een etiket en een nasmaak in het algemeen onderwijs, terwijl het in het Freinetonderwijs de basis vormt van hun visie. Ik vind het spijtig dat die polariteit bestaat. Daarom roep ik de mensen in het algemeen onderwijs op om even stil te staan bij de wezenlijke betekenis van vakoverschrijdend werken. Geef bepaalde elementen van de Freinetvisie een kans in je klas. Experimenteren, falen, opnieuw experimenteren, actief lesgeven en nadenken. Alleen zo kan men onze kinderen opvoeden in een wereld die steeds meer

Sammy Ben Yakoub

vraagt van het individu en waar men al te gemakkelijk verloren loopt.

muziekstuk, een quiz, een doe-activiteit... Ouders, familie of andere klassen kunnen uitgenodigd worden om de projectvoorstelling bij te wonen.

Zo ervaren kinderen dat hun werk niet voor niets is en kwalitatief op peil moet staan.

Na het project volgt de evaluatie met en door de kinderen. Dit kan op verschillende manieren ge-

beuren, zoals bijvoorbeeld een praatronde na een activiteit of een eigen verwerking via tekst of tekening.

Reinhilde Cortvrient is coördinator van Freinetschool De Step in Beringen.

Alles wat leeft in een klasgroep is hét uitgangspunt om activiteiten binnen een project te plannen en uit te voeren.

Wedstrijd "Geef kleur aan de palliatieve zorg"

De palliatieve zorgen van het UZ Leuven bestaat dit jaar 10 jaar. Op donderdag 15 oktober jongstleden hielden zij een academische zitting om de verschillende aspecten van palliatieve zorg te belichten. Zo werd er een kortfilm over de afdeling vertoond en kwamen er een aantal sprekers aan bod die in het voorbije decennium mee hebben gebouwd aan deze afdeling.

De palliatieve zorgen wilde echter ook graag extra veel jongeren bereiken én actief betrekken bij haar tienjarig bestaan. Daarom werd er aan het begin van dit schooljaar, in samenwerking met Muzes, ook een wedstrijd *Geef kleur aan de palliatieve zorg* georganiseerd.

Er waren meer dan 300 inzendingen en de werken van de twintig laureaten, allen tussen 12 en 18 jaar, werden tijdens deze academische zitting tentoongesteld. Bovendien krijgen ze in de toekomst een vaste stek op de zorgeneid.

De leerlingen van de 1B-klassen van het Sint-Jozefinstituut in Kessel-Lo namen deel aan de wedstrijd. Ze kaapten met hun kunstwerken meteen de twee eerste prijzen weg!

Vertrekpunt van de P.O.-lessen was kunstenaar Friedensreich Hundertwasser (1928-2000). De leerlingen kregen de nodige uitleg over zijn werk aan de hand van oefeningen rond kleur en spiralen. Centrale kleuren in het werk van Hundertwasser zijn rood, geel, blauw, groen, oranje, violet en bruin. De spiraal stond voor hem symbool voor het leven. Hij associeerde de spiraal – steeds verder draaiend zonder te weten waar het eindigt – zowel met de getijden van de zee, de vier

jaargetijden als met de levensloop van een mens. De link met de afdeling palliatieve zorgen is dan ook meteen gelegd. De leerlingen kregen uiteindelijk de opdracht om twee kunstwerken te maken van 18 cm op 18 cm. Op elk kunstwerk werden twee spiralen gemaakt: één uitgewerkt met stiften en één met wasco's en zwarte inkt. Vervolgens werden zes werkjes tot een nieuwe compositie samengebracht op een karton.

Ann Kempeneers en Karine Frederickx

PROJECTONDERWIJS

Een eensluidende definitie van projectonderwijs doet onrecht aan de complexiteit van het begrip. De manier waarop projectonderwijs wordt ingevuld is afhankelijk van een aantal factoren, zoals onderwijsstructuur, tijdspanne... Elke poging om projectonderwijs in een definitie te vatten, moet ruimte bieden voor verschillende perspectieven. Om hieraan tegemoet te komen, worden hieronder een drietal dimensies aangegeven, waarop men elke specifieke vorm van projectonderwijs kan plaatsen.

Het gebruik van projectonderwijs als werkvorm betekent dat men in een onderwijssituatie ook andere methodieken dan projectonderwijs hanteert, zoals bijvoorbeeld doceren. Wanneer projectonderwijs wordt opgevat als onderwijsvorm, maakt projectonderwijs de hoofdmethodiek uit van een vak of zelfs, in zeer extreme vorm, van een jaarprogramma. Projectonderwijs kan men bijgevolg weergeven als werkvorm én onderwijsvorm.

Met Heijnen, Okkerse en Vermeulen (1978) kunnen we stellen dat projectonderwijs zowel een werkvorm als een onderwijsvorm kan zijn. Het onderstaande illustreert deze stelling.

Projectonderwijs zoals dat plaatsvindt aan de Rijksuniversiteit van Roskilde, Denemarken, biedt een goede illustratie van wat wordt bedoeld met projectonderwijs als onderwijsvorm. *Ever since the start in 1972, it has been a significant part of the image and practice of Roskilde University that studies are primarily carried out by participation in projects. Traditional academic activities such as courses, lectures, and seminars are regarded only as supplementary.* (Illeris, In: Knudsen, April 1997, p.14).

Hiertegenover staat het projectonderwijs zoals dat einde jaren '70 aan de Rijksuniversiteit van Gent, meer bepaald in de Dienst voor Hygiëne en Sociale Geneeskunde, bestond. Hier worden projecten opgezet in het kader van een bepaald vak (Leirman, 1977). Ook Knip, Speijer en Van Woerden (1975) spreken over projectonderwijs als een werkvorm. Zij zien projecten in onderwijsverband als een soort van stage bij een organisatie, en deze stage sluit aan bij een vak.

De voorgaande voorbeelden geven een invulling van de uitersten van de dimensie intensiteit en schaal.

Vaker vindt men echter meer gematigde varianten van projectonderwijs terug. Projectonderwijs wordt immers meestal niet zo extreem opgevat als aan de Rijksuniversiteit van Roskilde. Getuige hiervan is ons eigen projectonderwijs aan de Katholieke Universiteit Leuven, dat aanleunt bij dat van Roskilde, maar niet zo allesomvattend is. Het opleidingsprogramma van de Afdeling Sociale Pedagogiek en Gezinspedagogiek kent naast de traditionele vakken projectonderwijs als

Projectonderwijs kan worden toegepast als zuivere werkvorm, maar komt meer tot zijn recht als onderwijsvorm.

centraal opleidingsdeel, als een kernstuk van de opleiding (Baert & Vandenberghe, 1995). Dit projectonderwijs wordt aangevuld met een aantal omkaderende activiteiten, zoals werkcolleges.

Het hanteren van een dimensie om de intensiteit en schaal van projectonderwijs in het onderwijs weer te geven, maakt het voor onderwijsstructuren mogelijk om te evolueren of te verschuiven. In het laatste jaar bijvoorbeeld aan de Rijksuniversiteit Groningen, is men ongeveer negen maanden fulltime met projectwerk bezig; er is een verschuiving merkbaar van projectonderwijs als werkvorm in de richting van projectonderwijs als onderwijsvorm (Leirman, 1977a).

Hieruit kunnen we afleiden dat beide uitersten van de dimensie intensiteit en schaal in de realiteit van projectonderwijs aan bod kunnen komen. Projectonderwijs vraagt bovendien meestal om een ruimere inbedding in de onderwijssituatie; het kan worden toegepast als zuivere werkvorm, maar komt meer tot zijn recht als onderwijsvorm. De praktijk toont echter aan dat gematigde vormen van projectonderwijs de bovenhand halen. Ook wordt de mogelijkheid tot verschuiving op de dimensie gesignaleerd.

Structuur

De structuur van projectonderwijs heeft betrekking op het projectonderwijs op organisatorisch vlak, of nog: het hoe van projectonderwijs. Onderwijsinstellingen, en meer bepaald leerkrachten, docenten en professoren kaderen de specifieke vorm van projectonderwijs binnen hun onderwijsopdracht en leggen op die manier de contouren van de structuur vast. Projectonderwijs kan een losse of open structuur hebben. Het ene houdt in dat er weinig op voorhand, buiten de concrete projectgroepen om, wordt vastgelegd. Het andere extreem op deze dimensie is een vaste of opgelegde structuur binnen projectonderwijs. Hiermee wordt bijvoorbeeld bedoeld dat op voorhand de te doorlopen globale fasen doorlopen worden, welke ondersteuning er wordt voorzien (werkcolleges, supervisie), ...

De Bie en Louwerse (1977) brengen in hun bijdrage over projectonderwijs aan dat het voorbereiden en opzetten van projectonderwijs tijd vergt. Die voorbereidingen betreffen de positie van projectonderwijs tegenover andere vakken, het vaststellen van leer- en werkdoelen, het maken van afspraken omtrent evalueren en beoordelen, de groepssamenstelling. Hier-

Projectonderwijs is over het algemeen wel enigszins voorgestructureerd, maar bewaart daarbij toch een zekere openheid.

uit blijkt dat het werken met projectonderwijs in een onderwijsstructuur de nodige omkadering met zich meebrengt. Met andere woorden, projectonderwijs heeft een zekere mate van structurering. Er wordt hier geen melding gemaakt van wie de structuur bepaalt.

Jansen en Wertheim (1984) zien het gesprek over structurering ruimer dan enkel het onderwijs. Voor hen gaat het om een dilemma tussen disciplineren en vrijblijvendheid. De gewenste ontwikkeling van de leerlingen gaat in de richting van het vergroten van de eigen verantwoordelijkheid en het vermogen tot kiezen, het begrip hebben van onderdrukkende maatschappelijke mechanismen en het hebben van moed om zich hiertegen duurzaam te verzetten.

Uit gesprekken met mensen uit het praktijkveld kunnen we afleiden dat er steeds wel een zekere mate van structurering aanwezig is in projectonderwijs. Bij scholen die zich in de beginfase van projectonderwijs bevinden is de structuur zelfs vrij vast. Men zegt daarbij ook dat men, als men verder staat, misschien wel zal verschuiven in de richting van minder structurering. In onderwijsinstellingen waar men al meer vertrouwd is met de werking van projectonderwijs, verloopt het wat minder gestructureerd.

Ook wat de dimensie structuur betreft, komen beide polen in de praktijk voor. Vanuit onderwijsinstellingen wordt in de meeste gevallen enige mate van structuur aangegeven. De flexibiliteit hiervan varieert echter. Projectonderwijs is dus over het algemeen wel enigszins voorgestructureerd, maar bewaart daarbij toch een zekere openheid. Het houdt met andere woorden het midden tussen een open en een gesloten structuur.

Interdisciplinariteit

De dimensie interdisciplinariteit behelst een continuüm dat reikt van *een vak* tot *alle disciplines*. In het eerste geval beperkt de inhoud en de uitwerking van projectonderwijs zich tot een vak. In het laatste geval is er binnen een project niet alleen plaats om multidisciplinair te werken, maar zelfs om te komen tot een interdisciplinaire benadering van het project, dit wil zeggen dat de verschillende disciplines met elkaar geïntegreerd kunnen worden.

Onderzoek toonde aan dat jongeren de relevantie van de leerstof voor het latere leven niet altijd inzien omdat de leerstof wordt opgesplitst in verschillende vakken, die schijnbaar geen verband houden met elkaar. Wanneer de grenzen tussen de verschillende vakken overschreden worden, kunnen de leerlingen het nut ervan voor het latere leven meer inzien. Projectonderwijs komt hieraan tegemoet (Jansen & van Kammen, 1976; De Jongh,

Projectonderwijs kan een losse of open structuur hebben.

1977). Vele auteurs zijn van mening dat het kenmerkend en noodzakelijk is voor projectonderwijs om de klassieke vakindelingen te overschrijden (Leirman, 1977b; Spectrum Encyclopedie, volume 15, 1980, p. 233-234).

Zo stellen Heijnen, Okkerse en Vermeulen (1978) en Vienne (1980) vaagweg dat men het projectthema globaal en vanuit verschillende standpunten moet benaderen.

Een heleboel andere auteurs sluiten zich daarbij aan, maar gaan nog een stap verder. Zo is er een groep auteurs die niet alleen een integratie van de verschillende vakken nastreeft, maar ook een integratie van de vakken met de samenleving (De Bie & Louwerse, 1972). Knip, Speijer en Van Woerden (1975) spreken pas van een project wanneer er een duidelijk verband is met de ruimere samenleving. Onderwijs moet immers zoveel mogelijk aansluiten bij de leefwereld van de leerlingen, wat geenszins in een vak te vatten is (Dolné, 1977). Daarom pleiten deze auteurs voor een multi- of zelfs interdisciplinaire aanpak van een project.

Uit interviews bleek dat projectonderwijs zich nooit kan beperken tot een vak. Soms kadert het wel binnen een vak, maar dan is er steeds een openheid om ook andere vakken te betrekken. Veelal kunnen de leerlingen omwille van de aard van de opdracht niet anders dan kennis uit andere vakken te betrekken. Tot nu toe is het echter niet zo dat alle disciplines of een heel programma worden betrokken. Vaak is er immers slechts een leerkracht of een groep leerkrachten binnen een onderwijsinstelling die projectonderwijs organiseert. De Jongh (1977) benadrukt tenslotte dat de opbouw van projectonderwijs doorheen de studie jaren een evolutie kan kennen van een mono- over bi-, tri- en multi-, naar een interdisciplinaire benadering.

Uit het voorgaande overzicht kunnen we concluderen dat zowat het volledige continuüm van een vak tot een multi- of zelfs interdisciplinaire benadering van projectonderwijs wordt bestreken. Projectonderwijs lijkt zich in geen geval te kunnen beperken tot slechts één vak. Er wordt steeds een integratie van verschillende vakken verondersteld.

Voor- en nadelen

In voorgaande tekst zijn reeds vele voordelen van projectonderwijs aan bod gekomen. Zo is het duidelijk dat projectonderwijs in grote mate aansluit bij de heersende maatschappelijke tendensen. Projectonderwijs wil vermijden wereldvreemd te zijn door expliciet in te spelen op wat er in de samenleving aan de gang is. Op die manier wordt de transfer naar een breder kennisdomein mogelijk en kan de leerling het geleerde onmiddellijk verbinden met zijn eigen leefwereld.

Projectonderwijs legt bovendien veel verantwoordelijkheid bij de leerlingen, wat hen de mogelijkheid biedt om vaardigheden en houdingen te verwerven, die niet via het klassieke onderwijs te bereiken zijn. Door zowel de kans te bieden bepaalde kwalificaties te verwerven als in dialoog te treden met anderen, draagt projectonderwijs in zekere zin bij tot de identiteitsontwikkeling van leerlingen. Leerlingen krijgen de mogelijkheid zich vertrouwd te maken met bepaalde basisliteratuur en wetenschapsprocessen, wat hen stimuleert om deze ook kritisch in vraag te stellen (Leirman, 1977a).

Ook het werken in groep heeft op zich al een aantal voordelen. De groep kan niet alleen zorgen voor aangename contacten en een soort van bescherming bieden voor de individuen, maar biedt ook de mogelijk-

heid tot ondersteuning van elkaar en tot een expertise die niet aanwezig was bij elk individu afzonderlijk. Op die manier kunnen leerlingen taken beter uitvoeren (Alblas, 1997).

Toch is het belangrijk ook de keerzijde van projectonderwijs te belichten. Zo menen tegenstanders van projectonderwijs dat er door aan te sluiten bij de behoeften van de leerlingen leerervaringen worden opgedaan

die eigenlijk *te belachelijk* zijn om voor onderwijs door te gaan. Leerstof dient in hun ogen een vormende waarde te hebben, en dit

kan alleen wanneer deskundigen ter zake zich bezig houden met de selectie ervan. Ook wijzen deze tegenstanders op de moeilijkheid van het beoordelen van individuele prestaties wanneer een gezamenlijk project de prestatie vormt. Andere bezwaren zijn dat zelfbepaling van de leerstof te weinig rekening zal houden met maatschappelijke kennisbehoeften (Spectrum Encyclopedie, volume 15, 1980, p. 233-234).

Ook voorstanders van projectonderwijs halen nadelen aan. Projectonderwijs is immers geen eenvoudige manier van werken. Alleen al het invoeren van projectonderwijs is zodanig vernieuwend dat het allerlei complexe veranderingen veronderstelt. Daarbij komt dat projectonderwijs enorm intensief is. Het vergt zowel van leerlingen als van leerkrachten ontzettend veel tijd, energie en organisatietalent. Wanneer dit niet wordt gerealiseerd, kan projectonderwijs ervaren worden als onsystematisch en onsamenhangend. Wanneer projectonderwijs wordt ingebouwd binnen het klassieke onderwijs, moeten de leerlingen steeds omschakelen

van passief naar actief leren. Dit is geen eenvoudige opdracht, daarom wordt er ook gepleit voor een zekere continuïteit binnen een opleiding (Leirman, 1977a; Leirman, 1977b). Bovendien wensen niet alle leerlingen de verantwoordelijkheid en vrijheid als gevolg van projectonderwijs te krijgen. (Wildemeersch, 1989).

Ook het werken in groep heeft een keerzijde. Sommige persoonlijkheidstypen komen bijvoorbeeld moeilijk aan hun trekken binnen een groep (Leirman, 1977b). De hoeveelheid, aard en functie van de inbreng van de verschillende groepsleden kan verschillen, wat aanleiding geeft tot ontevredenheid, frustraties en conflicten. Binnen een groep kan het gevaar optreden van een overmatige groepsdruk. Dit heeft een invloed op de werking van de groep en op de tevredenheid van de leden. Bovendien kunnen er binnen de groep eigen opvattingen en werkwijzen ontstaan, die afwijken van de verwachtingen tegenover die groep. Het is moeilijk en frustrerend de groep hierop te wijzen (Alblas, 1997).

Het is erg belangrijk op de hoogte te zijn van de nadelen van projectonderwijs. Op die manier kunnen leerkrachten problemen voorkomen of alleszins sneller opsporen. Ook bij de invoering van projectonderwijs moet men daar rekening mee houden. Het is ons inziens niet alleen zinloos, maar zelfs onverantwoord om blindelings met projectonderwijs te beginnen.

Luc Dekeyser is hoogleraar aan de K.U.Leuven. Hij werkt in het Centrum voor Sociaal-culturele en Arbeidspedagogiek (CSCAP).

Het is erg belangrijk op de hoogte te zijn van de nadelen van projectonderwijs.

Laat ons beginnen met het eerste stuk: project.

Bij project denk ik onwillekeurig aan Cubase. Cubase is mijn favoriete muziekprogramma. Cubase slaat al wat ik maak op in projecten. Net zoals een programma als Word dat doet in documenten. Een liedje heet bijvoorbeeld *Hallo.cpr*. De extensie *cpr* komt van *cubase project* net zoals de tekst van dit lied in Word *Hallo.doc* zou heten. Cubase maakt het mij gemakkelijk om een project, een arrangement te maken. Ik kan een melodie keer op keer afspelen en er een

tweede stem bij verzinnen. Is het de eerste keer niet goed, dan begin ik opnieuw. Ik kan nadien wat ik opgenomen heb steeds bijschaven tot het goed klinkt. Ook in het onderwijs is alles goed geregeld. Er zijn eindtermen en leerplannen, leerlijnen en actiepunten. Binnen dat kader kan je heel wat realiseren. Ook projectonderwijs. Ik lees dat er veel tijd, energie en organisatietalent voor nodig is. En dan nog komt het onsystematisch en onsamenhangend over. Dát is waar men in mijn lagere school bang voor is.

Het vraagt moed om die chaos toe te laten. Het vraagt openheid om in die chaos kinderen dingen te zien leren die je niet met

onderwijzen kan aanbrenge. Ik moet dringend in Cubase wat meer chaos inbouwen.

Koen Mertens

DYNAMISCHE SCHOOL

Mondriaan aan de muur? Panamarenko in de tuin? Andy Warhol op de vlucht? "KINKY" inspiratie voor een erg dynamische school in Oud-Turnhout.

"W"e vinden het belangrijk om vanuit de kinderen te vertrekken. Soms sta ik echt versteld van hun eigen inspiratie en creativiteit," beaamt juf Leen. Maar de juffen hebben ook zelf veel fantasie: tijdens de twee projectweken bouwden ze elke dag verder aan een toneeltje, waarin de schilder Rembrandt centraal staat. Tijdens zijn bezoek aan de school leven de kinderen mee met de problemen van de kunstenaar: hij heeft geen inspiratie, gaat een weekje nadenken en de kinderen mogen ondertussen zijn materiaal (in een volledig nagebouwd schildersatelier) gebruiken. Nadien geraakt het schilderij toch af, maar eens het in het museum hangt wordt het gestolen! En er gebeuren nog andere vreemde dingen in het museum...

"Door dat spanningselement gaan de kleuters meelevens en krijgen ze zin om zelf artistiek aan de slag te gaan en te experimenteren met nieuwe technieken," aldus juf Leen. En als je dit samen kan doen met een échte kunstenaar, tekenaar, houtsnijder of pottenbakker wordt het wel super! Een bezoek aan Kunst in Huis, waar ze een echt schilderij mogen uitlenen, en aan een atelier van de plaatselijke kunstacademie maken het plaatje af. "We proberen altijd het hele dorp te betrekken. Zodat de kinderen ook merken dat een school samenleeft met haar omgeving. De zoektocht naar het gestolen schilderij werd bijvoorbeeld vergezeld van affiches in de winkels en flyers.

Via een eigen projectkrant, waarin de kleuters dagelijks thuis werken, blijven ook de ouders op de hoogte. Als apotheose volgt het schoolfeest: ouders bewonderen de gemaakte kunstwerken en zien hun kinderen in de klas bezig met verf en penseel, brochures, collages, een kunstveiling...

Kristien Druyts is medewerkster van Canon Cultuurcel is aanspreekpunt voor dynamo3.

Subsidies voor creatieve projecten op school met dynamo3!

dynamo3, een project van **CANON Cultuurcel**, is de motor achter drie stevige pijlers om met cultuur op school aan de slag te gaan.

- Log in met de logingegevens van de school op www.dynamo3.be.
- Vul met je schoolteam eerst een **dynamoPLAN** in. Met een goedgekeurd PLAN kun je gebruik maken van **dynamoOPWEG** en **dynamoPROJECT**.
- Met **dynamoOPWEG** kun je als school met de Lijn gratis naar cultuurschakels! Per rit kunnen max.30 personen gratis met de Lijn van de school naar een cultuurschakel, heen en terug, tijdens wekdagen tussen 9u.-15.30u. en na 18.30u.
- Met **dynamoPROJECT** kun je max. 1500 euro krijgen voor een creatief schoolproject. Er zijn drie indiadata per schooljaar: 25 september, 25 januari, 25 mei. Selectiecriteria zijn: oog voor vernieuwing/creativiteit/originaliteit, oog voor elke talent, oog voor een procesmatige aanpak, samenwerking met externe culturele partners, oog voor een zo realistisch mogelijk kostenplaatje. Op www.dynamo3.be vind je alle voorwaarden, criteria en deadlines voor **dynamoPLAN**, **dynamoOPWEG** en **dynamoPROJECT**.

Beeldende Begrippen

Begrippenlijst voor beeldende vormgeving

Zie voor meer informatie:
www.lambo.nl

UITGEVERIJ LAMBO

PRONK MET JE LEERLINGEN!

Een song maken met je leerlingen, een uitvoering verzorgen en het materiaal verzamelen om het op YouTube te plaatsen, is een klein project op zich dat al gauw verschillende lessen in beslag neemt. De leerlingen verwerven er echter heel wat competenties bij en het komt de groepssfeer ten goede.

Het is niet onbelangrijk om een doel voor ogen te houden zodat het lied niet *zomaar* wordt gemaakt. Leerlingen zullen meer gemotiveerd zijn als ze ergens naartoe werken. Als allereerste stap moet dan ook een doel worden bepaald: waarvoor of voor welke gelegenheid moet de song dienen? Een kleine tip: zo'n eigen song is ideaal om te gebruiken als promomateriaal (voor de school, een goed doel of project, enz.).

Song kiezen

Omdat (beroeps)leerlingen vaak weinig muzikale voorkennis hebben, wordt de opdracht beperkt tot het zoeken van een passende tekst op een bestaand lied. Kies bij voorkeur een lied dat qua thema enigszins aansluit bij het doel dat je voor ogen hebt. Bespreek vervolgens dit lied in een eerste les en belicht verschillende facetten ervan. Zo ervaren leerlingen de context en bouwen ze aan voorkennis die ze zullen nodig hebben bij het maken van een eigen lied.

Song maken

Als je het lied met een volledig leerjaar wil maken, verdeel je de verschillende strofes en het refrein onder de verschillende klassen. Kies je voor één klas, dan neemt elk groepje een ander deel van het lied voor zijn rekening. Het groepsgevoel wordt echter versterkt wanneer het lied met een volledig leerjaar wordt gemaakt.

Vooraleer een tekst te maken, moet het lied bij de leerlingen goed in de oren zitten. Leer het lied daarom eerst in de originele versie aan. Leg vervolgens heel concreet uit waarvoor de song moet dienen en in welke context ze zal gebruikt worden. Vermeld zeker voor welk specifiek deel van het lied er een tekst wordt gezocht en indien mogelijk waarover de tekst van andere klassen gaat. Pas als de opdracht doorzichtig is, kunnen de leerlingen in groepen een tekst beginnen maken. Hierbij geldt één regel: fouten maken mag!

Na een eerste (klad)versie is het tijd voor een tussentijdse evaluatie. Breng de leerlingen samen en zing de verschillende teksten door. Vraag daarbij hoe ze de tekst ervaren, wat beter kan en wat een oplossing kan zijn. Laat de

leerlingen elkaar helpen zodat ze leren van elkaar en samen bouwen aan een resultaat. Vervolgens gaan de groepen weer apart aan de slag om hun tekst te finaliseren. Elke klas heeft nu verschillende teksten om haar specifieke strofe in te vullen en kiest welke versie er uiteindelijk in het lied wordt opgenomen.

Doel verwezenlijken

Nu het lied is gemaakt, wordt het tijd om het doel te verwezenlijken: hoe wordt het lied voorgesteld aan de buitenwereld? Er zijn verschillende mogelijkheden om promomateriaal in de kijker te zetten. Zo kan het lied worden uitgevoerd op een opendeurdag of schoolfeest. De repetities zullen nog meer bijdragen tot een goede sfeer tussen de verschillende klassen.

Het geeft natuurlijk een extra boost als er na de succeservaring van de uitvoering nog een uitdaging volgt. Wat dacht je bijvoorbeeld om de song op YouTube te plaatsen? Helemaal niet zo moeilijk als het klinkt! Zing de videoclip met alle leerlingen in. Hou vervolgens in elke klas een fotoshoot. Laat de leerlingen de poses van de foto's kiezen die als slideshow voor de clip gaan dienen. Wanneer er genoeg foto's zijn verzameld, kan je elke foto van een stukje songtekst voorzien. Maak er vervolgens een slideshow van en voorzie het geheel van de audio-opname. Aquasoft SlideShow for YouTube is hiervoor zeer gebruiksvriendelijk en kan je bovendien gratis downloaden. Nu nog uploaden op YouTube en klaar is kees!

Met dit project verwerven de leerlingen heel wat competenties: ze bouwen aan hun muzikale vaardigheden, ze leren samen werken - zowel in klasverband als met de andere leerlingen van hun leerjaar - maar bovenal leren ze instaan voor een gezamenlijk productie. Het is heel belangrijk dat ze met hun lied naar buiten kunnen komen. De succeservaring die ze hierbij opdoen, is dan ook een grote pluim voor hun geleverde prestatie!

Loes Vandewalle volgt momenteel een Master in de Educatieve Studies aan de K.U.Leuven als vervolg op haar studie muziekpedagogie aan het Lemmensinstituut. Ze is actief als lerares muzikale opvoeding in het Sint-Jozefinstituut in Kessel-Lo en is bestuurder van Muzes vzw.

<p>Leuke liedjes met een leuk verhaaltje</p> <p>Kurt Bikkembergs</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Paella met noten (CD) <p>Jan Coeck</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Residentie Musica ▶ Residentie Musica gaat op reis ▶ Robbie <p>Thomas De Baets</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Cantando Por Amor (CD) ▶ Examenkoorts 	<p>onder het label</p> <p>Musicerende Jeugd</p> <p>Thomas De Baets</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Licht van de wereld <p>Kurt Bikkembergs</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Missa simplex 	<p>Albums</p> <p>Diverse componisten</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kattenkwaad (CD) ▶ Regenboog van goud ▶ Man van Myra ▶ Spetterspoken ▶ WereldWijde Wensen <p>Kurt Bikkembergs</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Kleine liedjes (CD) ▶ Nog 9 kleine liedjes (CD)
<p>EUPRINT bvba, Parkbosstraat 3, 3001 Heverlee T.: 016-404049, F.: 016-407049, info@euprint.be meer info op www.euprint.be</p>		

IN PROJECTVERPAKKING SMAAKT HET KOEKJE VEEL BETER

Enkele reacties van collega's tijdens en na een projectperiode:

'Omdat het liedje over het project gaat, zingen ze ineens allemaal mee!';

'Vroeger tekende Kurt alleen maar, nu heeft hij ook gedanst!';

'Mijn mannen zijn lossier en vlotter geworden, ze experimenteren en improviseren dat het schoon is om zien!'

'Ze praten over wat we doen en wat we gemaakt hebben, ook taal is belangrijk in een project!'

'Je geeft muziek, beweging en beeld, alles in één keer.'

Uiteraard, af en toe hoor je ook eens een minder positieve noot :

'Ik zat vreselijk in de knoei met mijn rooster...'

'Ik denk dat het voor een paar té plezant was...'

'Heel de school staat op z'n kop.'

Een muzisch project is zonder meer een unieke ervaring zowel voor leerkrachten als voor leerlingen.

Soms zijn het directies die met de suggestie om een project te plannen op de proppen komen omdat ze niet willen achterblijven of niet kunnen weerstaan aan de schitterende vergaderverhalen van hun collega's. Nochtans ontstaat het idee voor een project meestal in de leraarskamer of tijdens slapeloze uren van een collega.

Zoals een paar maanden geleden. Ik werd gebeld door Lene, een enthousiaste juf van het derde die me vroeg of koken ook muzisch is. Toen ik antwoordde met een stevige *ja natuurlijk* klonk het iets te luid voor mijn toestel: 'Yes, dan heb ik het... ik maak van de school een koekjesfabriek!'

Van iedereen, voor iedereen

Ondertussen is er heel wat planning en voorbereiding voorafgegaan en het project van Lene staat in de startblokken. Ik ben zo vrij om *Onze school is een koekjesfabriek* in dit artikel te verwerken en te gebruiken als praktisch voorbeeld.

Ideeën ontstaan op verschillende manieren. Lene

kreeg het hare na het zien van een kookshow met kinderen. Een gesprek met collega's is meestal een heel goeie broedhaard voor schitterende projectideeën. 't Is heel belangrijk dat een project geen opdracht is, maar iets dat vanuit de bodem opborrelt en aan de oppervlakte verschijnt als het idee van iedereen, ook van de kinderen.

Een half jaar geleden heeft Lene haar idee voor de eerste keer voorgesteld aan haar collega's tijdens een vergadering. Er werden opmerkingen gevraagd en medewerking gezocht van collega's die eventueel wilden aanvullen en uitwerken. Er was voldoende enthousiasme aanwezig om er een agendapunt van te maken voor een volgende bijeenkomst.

Werkgroep

Op die manier ging een werkgroep van start die spoedig een globaal beeld schetste van wat er zo allemaal zou kunnen gebeuren. Dat werd voorgesteld aan het ganse team en aangepast. Sommige collega's aarzelden, maar uiteindelijk heeft de hele school besloten

om mee te werken aan het geheel, ieder naar zijn of haar eigen mogelijkheden en kunnen.

De werkgroep verzamelde ideeën, verdeelde taken, maakte een planning op, zocht externe begeleiders, legde contacten met de Canon Cultuurcel en diende een dossier met begroting in. Twee dagen voor de grote vakantie kwam het goeie nieuws en werd er een behoorlijke som geld toegekend, die uitbetaald wordt na afloop van het project aan de hand van facturen en na staving van alle uitgaven.

Het plan was simpel

Elke leerkracht heeft wel iets muzisch in zich. Het uiteindelijk plan werd dan ook gestuurd door de persoonlijke interesse van de collega's.

We beginnen bij het culinaire. Elke klas zoekt naar nieuwe en oude koekjesrecepten en elke week bakt en presenteert één groep zijn koekje. Dit wordt voorgedragen aan een jury van leerkrachten en leerlingen. Na een aantal weken wordt het mooiste en het lekkerste koekje gekozen. Voor het verkozen koekje wordt een naam verzonden door de ganse school. Een bereidwillige bakker, vader van een leerling zal in de maand juni een grote hoeveelheid koekjes bakken. De leerlingen mogen de bakkerij bezoeken en meehelpen.

Op muzisch gebied gaan de kleuters een koekjesdans maken en musiceren op o.m. koekjestrømmels. Ze ontwerpen reuze grote koekjes die aan de ingang van de school kunnen hangen. De eerste graad maakt een verhaal, bvb over koekjesmonsters. Dit gaan ze helemaal uittekenen en schilderen in stripvorm of als beeldverhaal, hiervan wordt een groot boek samengesteld of een tentoonstelling opgezet. De derde klas is muzikaal en heeft een juf die zelf muziek speelt, ze gaat een cd opnemen met *het koekjeslied*. Ze maken de tekst en de muziek zelf, spelen op keukenmateriaal en keyboards en ze zingen er bij. Vier en vijf bedenken samen een toneelstuk of musical en voeren het samen op. Het derde zal helpen met de muziek en de cd zal gebruikt worden tijdens de musical. Vijf en zes zullen een cover ontwerpen voor de cd en deze zelf drukken met zeefdruk.

Een groepje van vijf leerlingen uit et zesde zullen een foto- en filmreportage maken van het ganse project o.l.v. de secretaresse van de school. Hiervan zal een computerpresentatie gemaakt worden. Een andere groep leerlingen van het zesde zullen onder leiding van de directeur een reclamecampagne opzetten, reportages maken, artikels schrijven, contacten nemen met de pers, radio en regionale tv.

Medewerking van externen

Uiteraard is medewerking van externen soms nodig. Die inbreng werkt dubbel. De leerkracht leert van de specialist en de leerling ervaart nieuwe begeleiders die met andere ideeën aan de slag gaan.

Voor dit project doet de school beroep op Danskant voor de kleuters, Peperbus voor het opnemen en voorbereiden van de cd en schakelt men een drama- en een muziekdocent die de voorstelling begeleidt. Een graficus wordt ingeschakeld voor het zeefdrukken. Al deze mensen kunnen met het geld van Canon Cultuur betaald worden.

Toonmomenten

Het project begint onmiddellijk na de kerstvakantie en loopt tot het einde van het schooljaar. Er is wekelijks één projectnamiddag gepland voor de ganse school. Elke maand zijn er toonmomenten waarop groepen hun werk aan anderen laten bewonderen.

Aan het einde van het schooljaar zal er een grote happening plaatsvinden waarop de ouders en de ganse gemeenschap rond de school het resultaat van een klein half jaar werk (20 namiddagen) kunnen bewonderen. De koekjes en de cd zullen verkocht worden tijdens een totaalvoorstelling.

Dit voorbeeld is uiteraard een vrij groot initiatief. Een goed project kan ook plaats vinden in één klas en slechts één week duren.

Kris Flameng is muziekpedagoog en –therapeut, nascholingsdocent voor leerkrachten en medewerker bij de voortgezette lerarenopleiding aan twee Vlaamse hogescholen. Hij is auteur van een handvol muzische werken voor de basisschool en ontwikkelde een tiental cd's ten dienste van het onderwijs. Vanuit Peperbus vzw geeft hij cursussen en begeleidt hij muzische projecten.

STUDIEDAGEN EN NASCHOLINGEN

December 2009

“Een digitaal liedboek maken voor kleuter- en lagere school” op 1, 8, 15 december te Gent. Je leert in deze cursus een cd-rom maken met alle liederen die je in een schooljaar samen met de kinderen zingt. De cd-rom bevat niet enkel de liedtekstjes, maar bv. ook de tekeningen van de leerlingen rond liederen, verhalen rond liederen, de muziek zoals gezongen door de leerlingen en waarom niet een stukje film. www.renvlaanderen.be

“Studiedag onderwijs anderswijs” op 2 december 2009 te Mechelen (LO & SO). Ga op zoek naar de zin en betekenis van onderwijs in brede zin voor de ontwikkeling van interculturele talenten. En hoe doe je dat in de praktijk? Of wil je eigen ervaring en kennis toetsen aan de inzichten van deskundigen? www.cimic.khm.be

“De magie van het muzische: bijzondere meerwaarde voor het onderwijs” op 2 december te Heverlee (LO/BuSO). Leraren leren muzisch waarnemen en op zoek gaan naar muzische prikkels in zichzelf en in de leer- en leefomgeving van de leerlingen. Het muzisch principe brengt magie in de gewone les. Muzische vorming werkt inspirerend, helend en bindend; daarom is het geen luxe maar een toegevoegde waarde aan het dagelijks onderwijzen en leren. www.pdcl.be

“Creatieve injecties voor het begeleiden en uitwerken van acts met/door kinderen” op 2 december te Brugge (LO/BLO). De school organiseert binnenkort een feest, revue, vrij podium... De leerlingen worden ingeschakeld en krijgen de kans om hun creatiefste kant te laten spreken. Niet voor alle kinderen evident en ook voor leraren een grote uitdaging. www.eeckhoutcentrum.be

“MUZES Nascholing muziek” op 7 december 2009 te Waregem (LO, SO, DKO). Luister gericht; juister bericht! Deze sessie wil een inspirerende rol spelen bij het verwoorden van wat we horen. Welke hulpmiddelen kunnen het luistergedrag sturen? Hoe kunnen we leerlingen stimuleren om “zelfstandig” te verwoorden? Calypso is een nieuwe uitgave met instrumentale speelstukken. In deze workshop worden een aantal stukken uit Calypso doorgespeeld. www.muzes.be

“Mondiaal! Muzisch! Zingen, dansen en spelen de wereld rond” op dinsdag 8 december te Heverlee (LO). Een Spaans lied, een Indisch verhaal, een Afrikaans ritme, een Nicaraguaanse dans... één voor één prachtige invalshoeken om kennis te maken met andere culturen en een stukje Zuiden in de klas te brengen. www.pdcl.be

“Interactieve prentenboeken maken met Powerpoint” op 9 en 16 december te Vorselaar (LO). Experimenteren met verschillende media die nodig zijn om een interactief prentenboek vorm te geven (scanner, fototoestel, microfoon...). www.renvlaanderen.be

“Jongleertechnieken bruikbaar op school met creatieve opbouw naar een toonmoment” op 9 en 16 december te Tiel. Kennismaken met een waaier van jongleertechnieken bruikbaar op school, zowel technische als creatieve vaardigheden, met als finaal doel het uitwerken van een toonmoment. www.eeckhoutcentrum.be

“Dag van esthetica” op donderdag 10 december te Brussel (SO). In dit *Magritte-jaar* willen we de nascholing ook in het teken stellen van een van onze bekendste moderne beeldende kunstenaars. www.eeckhoutcentrum.be

“Dag van Plastische Opvoeding” op vrijdag 11 december te Brugge (SO). Volgende items komen aan bod: - hedendaagse lay-out, illustraties van kinderboeken, leerlingenwerk presenteren via ICT-toepassingen en getuigenis van een kunstschilder. www.eeckhoutcentrum.be

Januari 2010

“Foto's bewerken met gratis software” op 7 januari 2010 te Jette en 11 januari te Turnhout. Veel mensen hebben een gsm-toestel met camera of een digitaal fototoestel. Nu bestaat er zeer goede gratis software om beelden te bewaren, te archiveren en aan te passen. In deze workshop leer je foto's bewerken met de gratis Picasa en Flickr. Je kan ze zelfs op je school- of klaswebpagina plaatsen. www.g-o.be/nascholing

“Didactische video-, geluid- en portaalsites gebruiken, zoeken en verwerken” op 7 en 14 januari te Gent. In deze sessies staan we stil bij de verschillende portal- en of zoeksites voor geluiden en video. We bekijken de mogelijkheden en de grote didactische meerwaarde die deze filmpjes en geluiden kunnen bieden voor onze lessen. www.renvlaanderen.be

“Kostbaar en kosteloos: kunstige creaties maken met vindmateriaal” op 12 januari te Aalst en 26 januari te Turnhout (LO). Een grondige waarneming in je omgeving, in het bos, in je tuin... levert een schat aan mogelijkheden op. Talrijke voorwerpen kan je een totaal andere functie geven. Vindmaterialen, oude verpakkingen en prularia krijgen een tweede leven. De driedimensionale creatie die dan ontstaat, geeft je extra arbeidsvreugde en voldoening. www.g-o.be/nascholing

“Van Moviemaker tot YouTube: eenvoudige filmpjes maken en plaatsen op het Internet of op een leeromgeving” op 2, 9 en 23 februari te Gent (LO, BLO, SO & BuSO). Maak eens een filmpje in plaats van een PowerPoint-presentatie. Met het gratis pakket MovieMaker kan je afbeeldingen, geluiden en kleine videofragmenten samen brengen tot één nieuwe film die je op cd of op het net kunt plaatsen. www.renvlaanderen.be

“De klankentapper” op dinsdag 12 januari te Heverlee (LO). Een klaslied opnemen en mixen, Franse dialogen bewerken, een Mozart-remix maken of een spannend hoorspel in elkaar steken. Met behulp van een PC en een gratis programma zetten we jullie op weg. www.pdcl.be

“Maak je eigen clipje met Windows Movie Maker” op 12 en 19 januari te Heverlee (LO). Leuk fotomateriaal en korte filmpjes die je her en der maakte kan je op een eenvoudige manier verwerken tot je eigen clipje. www.pdcl.be

“Bewegen op muziek” op woensdag 13 januari te Torhout (LO). Hoe kun je bewegen op muziek als je eigenlijk niet muzikaal bent en niet echt kunt dansen? Welke muziek moet je daarvoor gebruiken? En wat kun je verder zoal doen met die muziek? www.eeckhoutcentrum.be

“MUZES Dag van de Beeldeducatie” op donderdag 14 januari te Hasselt (SO, LO & DKO). Confrontaties tussen leraren en kunstenaars en een boeiende lezing rond het werk van James Ensor. www.muzes.be

“Dingen doen dansen” op 27 januari te Heverlee (LO). In deze sessie zoeken we naar eigen dansbewegingen en laten we ons inspireren door voorwerpen, verhalen, muziek... In kleine groepen maken we dan een eigen choreografie. Zo zal je zien dat je ook met je eigen klas snel korte dansjes kan maken, zonder dat je als leerkracht een danser hoeft te zijn. www.pdcl.be

“Luisterboeken maken” op 28 januari te Jette en 9 februari te Turnhout (LO, SO, DKO). Van een PowerPoint presentatie naar echte PDF-boeken met geluid, beeld en film. Zo kan ieder die een computer heeft jouw boek lezen en beluisteren. Bovendien kan iemand interactief deelnemen aan het verhaal. www.g-o.be/nascholing

Februari 2010

“Musiceren met klank en stem” op 1 februari te Turnhout (LO). Ontdek de kracht van de muziek en leer gevoelens en ideeën uit te drukken in muziektaal. Actief luisteren naar geluiden en muziek is mogelijk op verschillende wijzen. Je leert de geluiden van je eigen lichaam exploreren, je ontdekt klanken en geluiden in je directe omgeving, je exploreert met de klanken van Orffinstrumenten en ervaart de eigenheid van elke stem. www.g-o.be/nascholing

“Muzisch werken aan sociale vaardigheden” op 1 februari te Heverlee (LO). Door middel van creatieve, groepsgebonden activiteiten krijgen kinderen meer inzicht in hun eigen kunnen en zijn. Een positief zelfbeeld leidt tot een positieve omgang met anderen. We zijn ervan overtuigd dat je door praten alleen geen gedrag kan veranderen. Al onze activiteiten zijn gebaseerd op de 5 domeinen van muzische vorming: beeld, drama, muziek, beweging en media. Een mooi samenspel dus van creativiteit en sociale vaardigheidstraining. www.pdcl.be

“Vilten” op woensdag 3 februari te Brugge (LO & BLO). Een waaier van toepassingen en verwerkingen. www.eeckhoutcentrum.be

“Nieuwe muziekmedia gebruiken” op 4 februari te Jette (LO, SO & DKO). Je kunt zeer eenvoudig zelf muziek componeren, ook als je geen muzikant bent. Muziek maken, omvormen, een stem opnemen en bij een verhaal plaatsen, dat leer je in deze workshop. www.g-o.be/nascholing

“Frisse, nieuwe liedjes voor de kleuterklas” op 9 februari en 23 februari te Tiel. Honger en dorst naar nieuw en eigentijds liedmateriaal? Dit zou een antwoord moeten zijn. www.eeckhoutcentrum.be

“Werken met toyinima - zelf een stopmotion film maken” op woensdag 10 februari te Vorselaar (LO). Met Toyinima en wat speelgoed kan je superleuke fotofilmpjes maken. Je neemt verschillende foto's van je speelgoed met je fototoestel en zet ze achter elkaar, waardoor je een vloeiend filmpje bekomt. www.g-o.be/nascholing

“Toveren met audio in de les” op 10 februari te Heverlee (LO & SO). De moderne technologie geeft op audiogebied vleugels aan weinig attractieve lesactiviteiten. De digitale opnamemogelijkheden van tegenwoordig openen een boeiende wereld voor iedere leerkracht en zijn leerlingen. www.pdcl.be

“Ontwerpen van juwelen” op 11 februari te Turnhout (SO). Hedendaagse juwelen zijn veelzijdig. Je hebt zowel juwelen om te dragen als om te decoreren. Ze zijn vervaardigd uit diverse materialen en met de meest uiteenlopende technieken. Aan een ontwerp gaat een boeiend creatief denkproces vooraf. www.g-o.be/nascholing

“Stemtechniek voor leraren” op 22 februari te Wilrijk (SO). www.ua.au.be

“Creatieve taalontwikkeling bij kleuters” op 25 februari te Aalst (LO). Tijdens deze vorming ontdek je de verschillende mogelijkheden om creatief te werken met prentenboeken. Je maakt kennis met “Kamishiba”, een traditionele Japanse vertelvorm. Het is een theatertje waarin grote tekeningen passen. Tijdens het vertellen verschijnen de tekeningen één voor één. www.g-o.be/nascholing

“Zingen, en dan?” op woensdag 24 februari te Mechelen (LO). www.khm.be

“Literatuurateliers: actieve werkvormen om te toveren met kinderliteratuur” op 25 februari te Heverlee (LO). We verkennen en oefenen dit via diverse muzische domeinen: beeld, beweging, taal, klank, drama... Om er morgen zó mee aan de slag te gaan! www.pdcl.be

BOOST!1

Eén van de methodes muzikale opvoeding voor het secundair onderwijs die in 2009 het daglicht zag, is BOOST van Joris Bouckaert en Luc Dewolf, uitgegeven bij Uitgeverij Pelckmans.

De auteurs zijn duidelijk op zoek gegaan naar actieve werkvormen die de muzikale beleving van elke leerling centraal stellen. In 25 uitgewerkte lessen, doorheen 176 opdrachten, wordt er actief geluisterd, gekeken en vocaal en instrumentaal gemusiceerd. De gebruiksvriendelijke handleiding geeft naast modelantwoorden ook didactische wenken, verwijzing naar de eindtermen en de leerplannen, tips bij de opdrachten en evaluaties, begeleidingen en info over artiesten en componisten. De grote verscheidenheid aan luister- en kijkfragmenten is samengebracht op cd's en dvd's. Comfortabel is het digitaal bordboek waarbij je maar een muisklik verwijderd bent van de kijk- en luisterfragmenten, oplossingen, partituren, tijdtabellen, begeleidingen, korte luisterfragmenten bij de artiesten- en componisteninfo. Het leerwerkboek voor de leerlingen zit boordevol uitdagende luister-, kijk- en musiceeropdrachten. Niet het theoretische aspect staat centraal, wel de actieve, muzikale beleving.

Hilde Van Hees

NOOIT

KUNSTWERK[t], dat zichzelf hét aanspreekpunt noemt voor iedereen die actief met beeldende kunst bezig is maar daar niet zijn beroep van maakt, lanceerde recent NOOIT, een kunstdoos voor +7-jarigen. De bedoeling van dit kunstproject is om kinderen via beeld, muziek en taal aan te zetten om (hedendaagse) kunst te ontdekken. Bij Kunstwerk(t) is men er immers van overtuigd dat kunst niet saai hoeft te zijn of dat het enkel is bestemd voor een kennerspubliek. Hedendaagse kunst kan een fantastische bron van inspiratie zijn voor kinderen.

Nooit is gebaseerd op 10 kunstwerken van hedendaagse Belgische kunstenaars (Berlinde De Bruyckere, Guy Rombouts, Panamerenko, Peter De Cupere e.a.), die zelf trouwens aan dit project meewerkten. Rond die kunstwerken schreef jeugdschrijver Wally De Doncker een verhaal, waarbij kinderen vanaf 7 jaar op een vlotte manier worden binnengeleid in de wereld van de hedendaagse kunst. De uiteindelijke bedoeling is natuurlijk dat ze geïnspireerd geraken en zelf beeldend aan de slag gaan. De illustraties en foto's zijn van de hand van Karolien Vanderstappen.

Nooit wil dus in de eerste plaats een doe-doos zijn, waarbij kinderen zelf illustraties gaan maken bij het verhaal. Ze krijgen beeldopdrachten aangereikt en ontdekken de specifieke vormtaal van ieder kunstwerk. Naast het verhaalboek bevat de doos een opdrachtenboekje, een schetsblok en allerlei werkmaterialen. Het geheel is uiterst verzorgd samengesteld. Het verhaal van De Doncker is verrassend en uitdagend en de illustraties van Vanderstappen zijn van hoog niveau. De lay-out van zowel verhaal- als opdrachtenboek is opmerkelijk, net zoals de werkmaterialen. Alles sluit erg goed aan bij elkaar aan. Het lukt Kunstwerk(t) goed om te ontsnappen aan de promotie van Kunst met een grote K bij kinderen. Vooral de verrassing en de verwondering die hedendaagse kunst vaak zo leuk maken, komen goed tot hun recht. Wij kunnen ons goed voorstellen dat dit kinderen zal inspireren en dat ze heel ongedwongen geboeid zullen raken door hedendaagse kunst.

De verzorgde, bijna luxueuze afwerking en de soms wat exclusieve stijl echter hebben ook een keerzijde. Nooit is niet goedkoop en voor grootschalig gebruik in scholen zal dat zeker een bezwaar vormen. Wanneer je als leerkracht bijvoorbeeld één enkele doos per klas aankoopt, verdwijnt ongetwijfeld ook het leuke hebbeding-gevoel dat je bekruipt als je de doos vastneemt en open maakt. Een sterk initiatief dat misschien nooit het grote (kinder)publiek zal bereiken en dat zou dus een gemiste kans zijn.

Het pakket Nooit is het eerste deel van een drieluik Nooit voor Altijd. Begin 2010 verschijnt een tweede deel waarin het verhaal wordt verwoord aan de hand van muziek. In boek 3 tenslotte is het de bedoeling dat kinderen zelf een verhaal verzinnen bij de illustraties.

Het geheel is een samenwerking van Kunstwerk(t) met het Centrum voor Beeldexpressie, Koor&Stem en Creatief Schrijven.

NOOIT is te koop bij KUNSTWERK[t], Bijlokekaai 7c, 9000 Gent, 09/235.22.75 of info@kunstwerk.be, bij het Centrum voor Beeldexpressie, Boomsesteenweg 333 bus 3, 2610 Wilrijk, 03/821 10 27 en bij Koor&Stem, Zirkstraat 36, 2000 Antwerpen, 03/237 96 43.

Prijs: €29 (+ € 6 portkosten).

Op een aantal andere plaatsen zoals het Museum voor Schone Kunsten, het Huis van Alijn of Bozar betaalt u €35.

Stefaan Vermeulen

KUNST EN VAN DIE DINGEN

'O h nee, naar welke voorstelling sturen ze ons nu weer?'
 'Welke workshop? Creatief zijn? Niets voor mij, ik haat het!'
 'Ge moet een keer kijken naar die tweede van rechts op 't podium? Juist uw ma!'
 'Wat ziet gij in dat schilderij? Is dat een zelfportret? Lijkt mij eerder een hoopje stront!'
 'Geeuw! Boring!'
 'Opera? Nooit van gehoord...'
 'Doe ne keer normaal! Zo schaamtelijk!'
 'Die kruipen dus altijd over elkaar, en ze zitten aan elkaanders lijf!'
 'Gevoelens, ik heb daar schrik van!'
 ...

Ik vind het altijd zeer confronterend, wanneer ik nu met het theaterstuk *Solar City* mee op scène sta tijdens een schoolvoorstelling. De reactie van de meisjes en jongens in het publiek is extreem: het gegniffel als er iets dubbelzinnigs wordt gezegd, het doorbreken van de stilte om te tonen wie de stoerste is, het gefluit wanneer ik tijdens een romantische scène mijn hand op het been van de danseres leg, het geeuwen tijdens een rustig moment in het stuk, het *beikes* of *eikes* tijdens een ietwat homo-getinte uitspraak van Mark, het hoofdpersonage... En dan toch een daverend applaus krijgen achteraf! Eerder omdat het eindelijk gedaan is, zeker?

En toch, ik kijk er steeds naar uit! Het blijft een extra uitdaging om een jong publiek mee te krijgen en als het lukt zijn het de beste voorstellingen met een ongelooflijke ambiance. Maar wat een strijd toch telkens weer? Met al dat kabaal en zo weinig interesse. En als ik bevriende acteurs en actrices vraag of zij ook zo moeten vechten tijdens een schoolvoorstelling om iedereen mee te krijgen, dan zeggen ze me dat dat bijna altijd zo is. En soms loopt het mis en moeten ze zelfs een schoolvoorstelling stoppen! Hoe confronterend is dat?

Als muzikant is het simpel, je zet de versterker wat luider als de mensen praten, of je schreeuwt *fuck you all* en dan vindt iedereen dat plots rock 'n roll, maar voor die acteurs? Die hebben daar dus wel hard voor gestudeerd met de meest moeilijke en zenuwslopende examens, hebben vervolgens maanden gewerkt aan elk detail van de voorstelling, hebben hun ellenlange teksten uit het hoofd geleerd en leggen dan met volle energie en passie hun ziel bloot. En wat doet de aartsgevaarlijke puber? Als parasieten nemen ze elk moment te baat om hun leeftijdsgebonden vettig gedrag in het rond te spuwen, waarop ze hun naaldhakken scherpen om in dat uitgeputte ziertje pirouettes te draaien om vervolgens hun metaforische brandende peuk euforisch in de wonde te planten!

Zitten die jongeren dan liever in de klas of zo? Voor wiskunde, Frans of chemie? Of voor esthetica? In het maffe klaslokaal leren over kunst en van die dingen? Of beseffen ze niet dat het een luxe is om tijdens de schooluren naar een voorstelling te gaan? Is het onbeleefdheid? Is het de opvoeding? Of is het onwetendheid misschien? Dat zal het zijn! Onwetendheid! Inderdaad!

Had IK dat geweten toen ik puber was, dan had ik toch ook wat minder mijn grote mond (omwille-vanmijn-klein-gestalte-dus-ik-kan-daar-toch-niets-aan-doen-laet-dat-duidelijk-zijn) opengedaan en het varken uitgehangen tijdens dat bewuste stuk van Shakespeare in het Nederlands Toneel Gent waar ik vijftien dagen strafstudie voor kreeg omdat ik iemand zijn haar in de fik had gestoken ...

Tja, wist ik veel!?

Sioen

Foto: Charlie De Keersmaecker

VERLANGEN NAAR VREDE

D G/D D D/C# B m7 E m7 A D/F#

1. Hoor mijn hart klopt vol ver - lan - gen om wat tot ons ko - men zal. Kind - je
 2. Heel na - ief om te ge - lo - ven in het won - der dat ons wacht. Want door
 3. Als een os en zelfs een e - zel en de her - ders in de nacht ook de

G D D/F# E7 A7

Je - zus wordt ge - bo - ren in een Bet - le - hem - se stal. Lief - de
 oor - log, woe - de, boos - heid wil - len men - sen steeds meer macht. Toch ge -
 warm - te kun - nen ge - ven aan een kind dat naar ons lacht. Kan ook

D G/D D D/C# B m7 E m7 A D/F#

zal ons meer ver - blij - den in die don - ke - re kerst - nacht, want het
 loof ik in die een - voud van het kerst - kind in de stal. 't Leer - de
 ik als mens ge - lo - ven dat de toe - komst goed kan zijn. Laat dat

G D/F# E m7/G A7 D

kerst - kind brengt de vreug - de waar ik lang op heb ge - wacht.
 ons het kwaad ver - mij - den, 't helpt ons uit het die - pe dal.
 kerst - feest dus maar ko - men voor ons al - len groot en klein.

TEKST Angelica Vancraeynest MUZIEK Michaël Vancraeynest